

*Amerika'daki Ermeni Propagandasına Bir
Örnek: Merzifon Amerikan Koleji Başkanı
George E. White (1916 – 1919)*

*An Example of Armenian Propaganda in USA:
George E. White-The President of Merzifon
American College (1916-1919)*

Cemal GÜVEN*

ÖZET

Merzifon Amerikan Anadolu Koleji 1916 yılı Mayıs ayında, Doğu Cephesi'nde Rusların ilerlemesi sonucu bölgenin harp sahası ilan edilmesi üzerine askeri gerekçelerle kapatılmış ve Amerikan uyruklu hocalar İstanbul'a gönderilmişlerdir. Bunların arasında bulunan Kolejin Başkanı Dr. George E. White Amerika'ya gitmiş ve mensubu olduğu Board sekreterliğine Merzifon'dan ayrılma nedenlerini rapor etmiştir.

White, Amerika'da bulunduğu süre içerisinde Minnesota Eyaleti'nde Yakındoğu'ya Yardım Heyeti Direktörlüğüne atanmış, özellikle Ermeniler için yapılan yardım kampanyalarında aktif rol almıştır. Bu görev çerçevesinde birçok kilisede yaptığı konuşmalar dönemin Amerikan basınında geniş yer bulmuş, konuşmalarının Amerikan kamuoyunda Türk düşmanlığı ve Ermeni sempatanlığının artmasında ciddi rolü olmuştur.

ANAHTAR KELİMELE

Merzifon Anadolu Koleji, George E. White, Ermeni

ABSTRACT

Merzifon American Anatolian College was closed down for military reasons since the area was announced as a battle field because of the Russian movement in the Eastern Front in May 1916. Therefore, American lecturers in the college were sent to Istanbul. Among these lecturers Dr. George E. White went to USA and reported the causes of quitting Merzifon to the Board Secretarial of which he was a member.

White was assigned to the Directorship of Support Commission to Near East in Minnesota

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD Öğretim Üyesi.

Bu makale, 15-16 Mayıs 2009 tarihleri arasında, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından düzenlenen, "19 Mayıs ve Millî Mücadelede Samsun Sempozyumu"nda, tebliğ olarak sunulan metnin yeniden ele alınarak düzenlenmiş hâlidir.

and played an active role in the help campaigns especially for Armenian people. In the context of this assignment, his speeches in many churches found place in American Press. His speeches increased Turkish hostility and Armenian support in American public opinion.

•

KEY WORDS

Merzifon American Anatolian College, George E. White, Armenian

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Ermeni halkına uyguladığı tehcir, günümüzde bazı çevrelerce bir soykırım hadisesi olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelere dayanak teşkil eden materyallerden biri de George E. White'in¹ hatıratıdır. Tehcir olayının gerçekleştiği dönemde Amerikan Board² Cemiyeti'nin Merzifon'daki eğitim kurumu olan Anadolu Koleji'nin³ Başkanı olarak George E. White, bölgedeki tehcir uygulaması sürecinde orada bulunmuş, daha sonra İstanbul'a gönderilmiş ardından da Amerika'ya giderek 1916-1919 yılları arasında ülkesinde ikamet etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı devam ederken, 1916 yılı ile birlikte Rusların Erzurum ve Trabzon vilayetlerini işgal etmeleri üzerine Merzifon ve civarı savaş bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bunun ardından 3. Ordu Genel Komutanlığı'nın emriyle Sivas Valisi Merzifon bölgesindeki tüm yabancıların çıkarılma talimatını vermiştir. Bu çerçevede hastane, okul veya konut olarak askerî maksatla kullanılması amacıyla Anadolu Koleji'nin tüm arazi ve binalarına 10 Mayıs 1916'da el

¹ George E. White, 1882 yılında Grinnel Koleji'nden, 1887'de ise Chicago Dini (Teoloji) Okulu'ndan mezun olduktan sonra Iowa'da Waverly Cemaat Kilisesi'nin üç yıllık rahip okuluna girmiştir. Burada Grinnel'den sınıf arkadaşı olan karısıyla birlikte mutlu bir hayat süren White daha sonra Misyon Board'un, koleji olan Merzifon'daki çalışmalara katılma teklifini kabul etmiş ve eşiyle birlikte 1890 yılının Kasım ayında Merzifon'daki Anadolu Koleji Kampüsü'ne yerleşmişlerdir. O günden itibaren 30 yıl boyunca bu kampus onların yuvası olmuş, çocuklarının hepsi orada doğmuştur. 1913 senesinde, Anadolu Koleji Başkanı Tracy emekli olarak Amerika'ya gitmiş ve onun da teklifiyle White kolejin yeni başkanı olmuştur. Bkz. George E. White, *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hâtıraları*, (Tercüme: Cem Târik Yüksel), İstanbul.1995, s.126.

Amerikan gazeteleri White'i; "Iowa-Waverly'de Congregational Kilisesi'nin eski Papazı" olarak tanıtmaktadırlar. Bkz. 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.2; 30 September 1917, *The New York Times*, s.8; 30 September 1917, *Cedar Rapids Republican*, s.29; 1 October 1917, *The Courier*, s.5; 1 October 1917, *Winnipeg Free Press*, s.9.

² The American Board of Commissioners for Foreign Missions : "ABCFM, 1810 yılında General Association of Congregational Churches of Massachusetts tarafından kurulmuş bir Protestan misyoner teşkilatıdır. 1919 yılında Near East Relief (NER) ile birleşmiştir". Bkz. Kemal Çiçek, *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, Ankara.2005, s.119 dipnot bilgisi.

Bir Amerikan gazetesinde; American Board'un bir Congregational Kilisesi kurumu olarak 106 yıl önce (1810) örgütlendiğini ve Hindistan, Afrika, Japonya, Çin, Türkiye ve Filipinler olmak üzere 10.000 şehir, kasaba ve köyde misyonun istasyonları bulunduğu belirtilmektedir. Bkz. 16 September 1916, *Portsmouth Daily Times*, s.8.

³ Amerikan Board Cemiyeti'nin Merzifon'daki eğitim faaliyetleri daha eskiye dayanmakla birlikte bu cemiyete bağlı olan Merzifon Anadolu Koleji 8 Eylül 1886 tarihinde eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bkz. Gülbadi Alan, *Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji*, Ankara.2008, s.227.

konulmuştur. Bu girişime engel olmak üzere direnen White da dâhil olmak üzere, okulda hizmet eden Amerikan misyonerleri İstanbul'a 16 Mayıs'ta askeri konvoyla zorunlu olarak gönderilmişlerdir.⁴

White'ın tehcir döneminde Merzifon'un boşaltılması sürecinde yaşadıkları ile Amerika'ya dönüşü sonrası ne tür faaliyetler içerisinde yer aldığı yıllar sonra kaleme aldığı hatıratından kısmen bilinmektedir. Ancak White'ın Ermeni tehciri uygulama evresi ile Kolejin kapatılmasına dair ifadeleri daha o Amerika'da iken basın aracılığı ile Amerikan kamuoyuna mal edilmiştir. Nitekim bu çalışmada onun Amerika'da bulunduğu 1916-1919 yılları arasındaki yaptığı faaliyetler ve bir propaganda malzemesi işlevi gören konuşmalarının Amerikan basınında ne şekilde yer aldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I- George E. White'ın Amerika'daki Faaliyetleri

Merzifon'dan ayrılışı ardından bir süre İstanbul'da kalan White, 8 Temmuz 1916'da New York'a ulaşmıştır.⁵ White ilk olarak, "The American Board of Commissioners for Foreign Missions" a Amerikan Misyonerlerinin Merzifon'dan İstanbul'a sürgün edilmeleri ve Türk yetkilileri tarafından misyonun emlakine el konulmasının ayrıntılarını içeren bir rapor sunmuştur. "Board of Commissioners" in Ağustos bülteninde yer alan bu rapor 13 Ağustos 1916 tarihli "New York Times" gazetesinde yayımlanmıştır. Habere göre White, koleje el konulmasının sebebini Birleşik Devletler ile Almanya arasındaki gergin ilişkilere bağlamaktadır.⁶ Raporun gazetede yayımlanmasıyla, Anadolu Koleji'ne el konulması ve misyonerlerin gönderilmeleri çok ayrıntılı bir şekilde Amerikan kamuoyuna duyurulmuş olmaktadır.

Bu arada Yakın Doğu'ya yardım konusunda çalışma yapan kişilerle irtibat kuran White, kendisi de bu faaliyetler içerisinde yer almaya başlamış, bu çerçevede çeşitli kişilerle temaslar kurmuş, çeşitli vilayetlerde toplantılara iştirak etmiştir. I. Dünya Savaşı sona erene kadar da ailesiyle birlikte Minneapolis'te kalarak, Yakın Doğu üzerine birçok konuşmalar yapmıştır. Bu arada Minnesota Eyaleti'nde teşkil edilmiş olan Yakın Doğu'ya Yardım Cemiyeti'nin Direktörlüğünü de üç sene boyunca yürütmüştür. Ofiste birkaç yardımcısıyla birlikte çalışan ve yapılanları sabır gerektiren ama coşkulu ve ödüllendirici bir iş olarak niteleyen White; birçok konuşmalar yapıldığını, birçok makaleler yazılarak bunların içinden seçilenlerin editörlere basım için yollandığını, birçok kişinin

⁴ Alan, ... *Anadolu Koleji*, s.502-506, 593-594; White, ... *Amerikan Koleji Hâtıraları*, s. 224.

⁵ 3 August 1916, *Palo Alto Reporter*, s.4.

⁶ 13 August 1916, *New York Times*, s. 8.

yardım ve katkı sağlamak için Ofise uğradıklarını ve burada kendileriyle ilgilendiğini; yöneticiler, belediye başkanları, kiliseler, misyonerler, kolej ve kulüplerin yapılan çalışmalara destek verdiklerini, hatıratında kaydetmektedir.⁷

I. Dünya Savaşı'nın dünyanın çeşitli bölgelerinde olduğu gibi, Yakın Doğu coğrafyasında da yaratmış olduğu yıkımlar sebebiyle, Amerikan kamuoyunun bölgeye yönelik ilgisi bu günlerde artmış durumdadır ve kamuoyunun hatırı sayılır bir destek sunduğu yardım faaliyetleri de buna paralel olarak yoğunlaşmıştır. Tam da bu dönemde; Anadolu'da uzun yıllardır faaliyet gösteren bir kurumun başkanı sıfatıyla işlerin başında bulunan ve bölgedeki Ermeni tehcirine de tanıklık eden bir kişi olarak Amerika'ya dönmesi, White'ı popüler bir insan konumuna getirmiştir. Bu yüzden de White, Amerika'da bulunduğu dönem boyunca birçok toplantıya iştirak ederek bölgedeki gelişmeler hakkında halkı aydınlatacak bilgiler sunmuş, bu faaliyetleri de gazetelerce ilgiyle takip edilmiştir.

Gazete haberleri sayesinde, Merzifon Anadolu Koleji'nin Başkanı Dr. G. E. White artık Amerikan kamuoyunca tanınan birisidir. Onun kişisel olarak Congregational Kiliseleri'nde⁸ yapacağı toplantılar, gazetelerde, özel ilanlarla ya da "Kilise Hizmetleri" başlıklı haberlerle duyurulmuştur. Bu haberlerde; onun Merzifon'dan İstanbul'a sürgün edilen Amerikan misyonerlerinden birisi olduğu⁹ belirtilmekte ve Ermeni katliamlarının tanığı olduğu dile getirilerek¹⁰, "Anadolu Kahramanı" olarak nitelendirilmektedir.¹¹ Ayrıca White'ın Anadolu Koleji'nde 25 yıldan daha fazla süre hizmet eden ünlü bir kişi olduğu ve bu sırada çoğunlukla kolejdeki çalışmalarının yanı sıra Ermenilerle ilgilendiği vurgulanmaktadır.¹² Bu haberlerle kamuoyuna tanıtılan White'ın Türkiye'deki Ermeni meselesine vakıf ve katliamların tanığı olduğu kamuoyuna telkin edilmektedir.

II- George E. White'ın Ermeni Meselesine Dair Amerikan Basınına Yansıyan Beyanatları

Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'nın bir yöneticisi olan White'ın gazetelere yansıyan konuşmalarının neredeyse hepsi Congregational Kiliseleri'nde dile

⁷ White, ... Amerikan Koleji Hâtıraları, s.228.

⁸ "Kongresyonalist (Cemaat) Kilisesi : (Congregational Church) : 1957'de birlik kiliseye katılan Kongresyonalizm ilkelerini uygulayan bir Evanjelik grubu". Bkz. White, ... Amerikan Koleji Hâtıraları, s.117 dipnot bilgisi.

⁹ 13 August 1916, *The New York Times*, s.8.

¹⁰ 11 November 1916, *Muscatine Journal*, s.4.

¹¹ 11 November 1916, *The Iowa City Citizen*, s.6.

¹² 13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

getirilmiştir. White'ın konuşmalarında, uzun yıllar hizmet ettiği ve başkanı olduğu Merzifon Anadolu Koleji'nin faaliyetleri ve yaşadığı akıbet; Merzifon ve çevresinde yaşayan Ermenilerin tehciri ve bu uygulama sırasında ortaya çıkan olumsuzluklar; genel anlamda Ermeni tehciriyle ilgili verilen bilgi ve ithamlar ön plana çıkan konular olarak dikkat çekmektedir.

White Amerika'ya dönüşü ardından 12 Kasım 1916'da "İlk Congregational" Kilisesi'nde bir konuşma yapmıştır. Basında yer bulan bu ilk konuşması ertesi gün oldukça teferruatlı bir şekilde "Muscatine Journal" gazetesinde: "Büyük Harbin Ardından Yeni Türkiye İzleniyor; Misyoner Türk Halkının Davranışının Stresten Dolayı Değiştiğini Söylüyor" başlıklarıyla verilmiş ve burada Osmanlı İmparatorluğu'nun şimdiki durumunu gözler önüne seren ilginç bir misyoner konuşması olarak takdim edilmiştir.¹³ White'ın bu konuşmasının en önemli bölümü Merzifon'daki Ermeni meselesine dair verdiği bilgilerdir. White gelişmeleri şu şekilde dile getirmektedir:

"1915 ilkbaharında Ermeniler için politik durumun gerginliği son derece büyüdü. Türkler Ermenilere karşı topyekûn bir savaşa başladılar. İhtilalciler ve kaçak askerler için tarif edilemez gaddarlıkla bir kovuşturma başladı. Yaz boyunca, Merzifon'da doruğa ulaşmış bir şekilde terör ve ızdırap devam ediyordu. Bu mücadelede 1200'den fazla Ermeni erkeği katledildi, 10.000'den fazla kişi sürgün edildi..."¹⁴

Haberde yer alan konuşmasında White, Amerikan Koleji'nin durumuyla ilgili bilgiler de vermiştir. White'ın söylediklerine göre, savaşın patlak vermesiyle birlikte, kolej öğretmenlerinin sekizi sürgüne gönderilerek yolda öldürülmüş, otuzdan fazla Kolej öğrencisi çeşitli askerî hizmetlerde çalıştırılmak üzere götürülmüştür. Merzifon'da olumsuz olaylar yaşanırken, buradaki Amerikalılar, Ermeni dostlarını korumak için mücadele etmişlerdir. Fakat ortaya konulan gayretler, imkânsızlıklar neticesinde büyük ölçüde faydasız kalmıştır.¹⁵

¹³ 13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

¹⁴ 13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

Merzifon'dan sevk edilmeleri kararlaştırılan Ermenilerin sayısı 8030'dur. Bkz. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C.I, Ankara-2005. s. 155.

White o yıllarda kaleme aldığı bir eserinde 1915 yılının başlarında Türklerin Almanların yardım ve kışkırtmasıyla Ermeni meselesini hal etmek için Ermenileri yok etmek için harekete geçtiklerini bu kapsamda 12000 Ermeni'nin Merzifon'dan sürgün edildiğini onların tek suçunun ise Ermeni ve Hıristiyan olmak olduğunu anlatmaktadır. Bkz. Rev. George E. White, *Charles Chapin Tracy: Missionary, Philanthropist, Educator- First President of Anatolia College, Marsovan, Turkey*, Boston-1918, s.71.

¹⁵ 13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

Konuşmasında White, Merzifon'dan ayrılış sürecini de anlatmış, ayrıca Türkiye'de, Birleşik Devletlerin dünya milletlerini kurtaran ve dostça görülen bir devlet olarak görüldüğünü de vurgulamıştır.¹⁶ Bu haberle birlikte Amerikan kamuoyu Merzifon'da yaşanan Ermeni olaylarına dair gelişmeleri çarpıtılmış olarak bir misyonerin anlatımıyla haber almış oluyordu.

White, bu konuşmasında bahsettiği 1200 Ermeni'nin katledildiğini daha acıklı bir kılıfa sokarak o yıllarda sık sık dile getirecektir. Oysa yıllar sonra yayımladığı hatıratında 800 kişinin öldürüldüğünü anlatmaktadır.¹⁷ Elbette White'ın bu ve benzeri iddiaları belgelerle ispat edilemediği sürece iftiradan öte bir anlam ifade etmemektedir. Kaldı ki buna benzer iddialar hakkında o bölgede görev yapan misyoner Miss Gage, Amerikan Elçisine gönderdiği mektubunda: "...Türkiye'de insanlar hikâye söylemeyi severler ve belki de bu da gerçek değildir." diye bahsetmektedir.¹⁸ Ayrıca White'ın belirttiği gibi tehcir uygulamasında katı ve acımasız kurallar uygulanmamıştır.

1917 yılının bahar aylarından itibaren, çeşitli gazetelerde White'ın isminin yine zikredilmeye başlandığı görülmektedir. White'ın çeşitli Congregational Kiliseleri'nde yapacağı konuşmaları kamuoyuna duyuran ve bölgedeki tüm halka açık davet sunan ilanlar gazete sütunlarında kendini göstermektedir.¹⁹

Minnesota'da Yakın Doğu Yardım Direktörü olan White 13 Ağustos 1917'de Mourice/Iowa'da Yakın Doğu Yardım Komitesi'ne bir mektup göndermiş, bu da gazete sütunlarında yer almıştır. Bu mektupta; Ermenistan ve Suriye'ye yapılan yardımlar münasebetiyle kişisel teşekkürlerini ileten White, Ermeni halkının çektiği acılar sırasında onların yanı başında olduğunu vurgulamaktadır. Çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu ve Suriyeli, Yunanlı, Yahudi ve Türklerin de aralarında bulunduğu 1.500.000 kişinin muhtaç durumda bulunduğunu bildirmektedir. Özellikle Ermenilerin bu korkunç kriz süresince yardım edilerek kurtarılacaklarını ve bunun da bir milletin yeniden doğuşundan daha az bir anlam ifade etmeyeceğini belirtmektedir.²⁰

1917 Eylül ayı sonu ve Ekim başlarında ise çok yoğun bir biçimde birçok gazetede White'ın konuşmalarının kamuoyuna sunulduğu haberler neşredilmiştir. Haber başlıklarına bakıldığında bunların, gerçekten de bir halkı oldukça

¹⁶ 13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

¹⁷ White, ... *Amerikan Koleji Hâtıraları*, s.216.

¹⁸ Çiçek, *Ermenilerin Zorunlu Göçü...*, s.139-141.

¹⁹ 31 March 1917, *Fitchburg Daily Sentinel*, s.2; 29 April 1917, *The Lincoln Daily Star*, s.30; 9 May 1917, *Adams County Free Press*, s.2.

²⁰ 30 August 1917, *Maurice Times*, s.1.

derinden sarsabilecek ve konu hakkında ağır hükümlere sevk edebilecek ölçüde keskin bir nitelik arz ettikleri görülmektedir. Burada bahsedilen haberlerin başlık ve alt başlıkları şöyledir:

“Ermeniler Türkler Tarafından Baltalarla Öldürüldüler – Merzifon’da Katledilen 1200’den Fazla Kişi Arasında Anadolu Koleji Fakülte Üyeleri de Vardı – Pek Çok Katliamdan Biri - Merzifon’daki Terörün Görgü Tanığı Kolej Başkanı Vahşetin Hikâyesini Anlatıyor”²¹.

“Türkler Ermenileri Baltalarla Katlettiler – Geceleyin Yapılan Menfur Katliam; Hükümet Köylülerin Yaptıkları İşe Ücret Olarak Kurbanların Cesetlerindeki Elbiselerini Soymalarına Müsaade Ediyor”²².

“Asya Türkiye’sinde 1200 Ermeni Katledildi – Kurbanlar Arasında Anadolu Kolejinin Fakülte Üyeleri Vardı – Kayzer’in Doğulu Müttefikleri Hristiyanları Elbiseleri İçin Öldürüyor”²³.

“Türklerin Pek Çok Ermeni’yi Nasıl Katlettiği Tasvir Ediliyor – Ermeni Koleji Başkanı Papaz George E. White Menfur Muameleyi Anlatıyor – Kolej Fakülte Üyeleri Baltalarla Katledildi”²⁴.

“Kızların Her Biri 2 Dolara Satıldı – Adamlar Kızları ve Eşlerinin Gözleri Önünde Katledildiler – Misyoner Ermeni Katliamını Anlatıyor”²⁵.

Bu etkileyici başlıklarla servis edilen haberlerde, White’ın trajedik bir üslupla çizdiği tehcir uygulamaları ve katliam oldukça teferruatlı bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. White’ın gazetelere çok çarpıcı başlıklarla yansıyan bu anlatılarında çizdiği portreye de burada ayrıca değinmek yerinde olacaktır. Gerçekten de anlatılarının teferruatları karşımıza oldukça ürkütücü bir tablo ortaya koymaktadır. White’ın anlattıklarına bakılacak olursa:

“Politik ve dini sebeplerden kaynaklanan Ermeni meselesini bertaraf etmek için Türkler, Ermenileri yok etmeye karar vermişler ve bunun sonucunda 1915 ilkbaharında Ermenilerin durumu aşırı derecede vahimleşmiştir. Merzifon bölgesinde ihtilalci bir hareket olmamasına rağmen hükümetin emriyle, ihtilalcileri, kaçak askerleri, gizlenmiş silahları araştırmak bahanesiyle Türk güvenlik görevlileri tarafından Merzifon’da 1200 civarında Ermeni adam tutuklanmış, Ermeniler öldürülmek üzere yüz veya iki yüz kişi-

²¹ 30 September 1917, *The New York Times*, s. 8.

²² 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.1.

²³ 30 September 1917, *The Fresno Morning Republican*, s.36.

²⁴ 1 October 1917, *Winnipeg Free Press*, s.9.

²⁵ 2 October 1917, *Frederick News-Post*, s.8.

lik gruplar halinde geceleyin dağlara gönderilmiştir. Öldürülmeden önce kolejin erkek çocuklarından bir grup 'Tanrım Sana Yakınım' ilahisini söylemişler, daha sonra Anadolu Koleji'nin üyelerinin de içinde bulunduğu 1200 kişi, burada görevlendirilen ve mermi kullanmanın yazık olacağını söyleyerek baltalar kullanan Türk köylüleri tarafından katledilmişlerdir. Cesetleri gömülmek için daha önce hazırlanan çukurlara yuvarlanmış ve köylülere yaptıkları bu işin karşılığı olarak kurbanların üzerlerindeki elbisele-ri soymak hakkı verilmiştir. Bu katliam geceleyin Türk Hükümeti'nin emriyle yapılmıştır. Daha sonra gidilecek yer belirtilmeden veya planlanmadan binlerce kadın ve çocuk sürgün edilmiş, bazı kızlar ve genç kadınlar yolculuk sırasında kaçırılmışlardır. Merzifon'da kızların her biri 2 dolardan 4 dolara kadar satılmıştır. White bunu bizzat duymuş hatta üç kızı 4.40 dolar fidye vererek kurtarmıştır. Hedefi olmayan uzun yollar boyunca yaşanan trajediyi tasavvur etmek ise mümkün değildir."²⁶

White gazetelere yansıyan ifadelerinde ayrıca, Merzifon Koleji'ne Türk görevlilerce zor kullanılarak girildiği, buradaki Ermenilerin çıkarılarak sürgüne gönderildiği, kolejin sekiz personelinin de içlerinde bulunduğu pek çok kişinin 50 mil kadar ileride öldürüldüğü konusunda da çok acıklı betimlemelerle donatılmış bilgiler vermektedir.²⁷

White, Ermenilere karşı başından sonuna kadar bir hükümet hareketi olarak tasvir ettiği bütün bu gelişmelerin sonunda Türklerin Merzifon'daki Ermeni mezarlığını sürüp tahıl ettiklerini; şehirdeki 950 kişilik Protestan cemaatinden papazlarıyla birlikte 900'den fazlasının yok edildiğini; tehcir boyunca katledilen Ermenilerin tahminlere göre beş yüz bin ile bir milyon kişi civarında olduğunu; onların aylık acil ihtiyaçlarının 5 milyon dolar civarında olup, yardım için toplanan her doların büyük değer taşıyacağını aksi takdirde binlerce kişinin yok olacağını da belirtmiştir.²⁸

²⁶ 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.1; 30 September 1917, *The New York Times*, s.8; 30 September 1917, *Cedar Rapids Republican*, s.29; 30 September 1917, *The Fresno Morning Republican*, s.71; 30 September 1917; 1 October 1917, *The Courier*, s.5; 1 October 1917, *Winnipeg Free Press*, s.9; 2 October 1917, *Frederick News-Post*, s.8; 2 October 1917, *Portsmouth Herald*, s.3.

²⁷ 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.1-2; 30 September 1917, *The New York Times*, s.8; 30 September 1917, *Cedar Rapids Republican*, s.29; 30 September 1917, *The Fresno Morning Republican*, s.71; 30 September 1917; 1 Ekim 1917, *The Courier*, s.5; 1 Ekim 1917, *Winnipeg Free Press*, s.9; 2 October 1917, *Frederick News-Post*, s.8; 2 October 1917, *Portsmouth Herald*, s.3.

²⁸ 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.2; 30 September 1917, *The New York Times*, s.8; 30 September 1917, *Cedar Rapids Republican*, s.29; 1 October 1917, *The Courier*, s.5; 1 October 1917, *Winnipeg Free Press*, s.9; 2 October 1917, *Portsmouth Herald*, s.3.

"White burada 900 kişi yok edildi derken hatıratında: "...Protestan Kilisesi, 950 kişilik cemaatinin 900 kişisiyle, sürgün sonrasında kaybolmuş rakibine rağmen Pazar okulunu sürdürdü." bilgisi kaydedilmektedir. Elbette çeviri hatası olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Bkz. White, ... *Amerikan Koleji Hâtıraları*, s.221.

Gazetelere yansıyan, White'ın Congregational Kilisesi'ndeki Ermeni katliamına ve sürgününe dair bu beyanatları oldukça önemlidir. Zira onun anlatıları, Amerikan kamuoyunda; zulme ve katliama uğradığı ifade edilen Ermeni halkına karşı bir merhamet, Türklere karşı ise bir nefret uyandıracak etkilere yol açabilecek niteliktedir. Nitekim bugün bile White'ın bu iddiaları sözde Ermeni soykırımını savunan mihraklar tarafından bir delil olarak kullanılmaktadır.

White'ın Amerika'da bulunduğu süre içerisinde basına yansıyan bir diğer konuşması da 1918 Martında kendisini göstermektedir. Haber, White'ın "Müslümanlık Hıristiyanlığın en büyük hasmıdır" sözlerini vurgulamaktadır. Dinî duyguları tahrik eden bu konuşmasında; Türk hâkimiyetindeki Hıristiyan halkların 700 yıldır zulme ve katliamlara maruz kaldığını, Hıristiyanların yüzde doksanının okumuş, Müslümanların ise yüzde doksanının cahil olduğunu; Müslümanların inançlarındaki bencilliklerini; Ermeni ve diğer Hıristiyan milletlerin seri katliamlarının devam etmekte olduğunu dile getirmiştir. Gerçekten de ağır hükümler ve ithamlar içeren bu haber okuyucuya "White Türk Maneviyatını Kırtıyor" başlığıyla sunulmuştur.²⁹

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ardından White, Yakın Doğu'da gönüllü olarak gönüllü olarak çalışmak isteyen bir grubun başında onları İstanbul'a kadar götürmek üzere görevlendirilmiştir.³⁰ Bu görev çerçevesinde 16 Şubat 1919 günü 250 kadar görevli ve 3.5 milyon dolar değerinde malzemeler ile "Leviathan" gemisiyle New York'tan İstanbul'a hareket etmişlerdir. White'ın bu görevle İstanbul'a hareket edişiyle ilgili verilen haberlerde ise, onun Ermeni katliamına dair söylemlerinin bir özeti tekrar gazete sütunlarında yer alarak bir hafıza tazelenmesi yapılmıştır.³¹

Sonuç

White, Anadolu'dan Amerika'ya gittikten sonra burada kaldığı yaklaşık üç yıl boyunca Minnesota Eyaleti'nin Yakın Doğu Yardım Heyeti Direktörlüğü'nü yapmıştır. Bu görevi çerçevesinde Anadolu'da 25 yıl kadar yürüttüğü misyonerlik mesleğinin tecrübesiyle; bir yardım kuruluşunun halkı bilgilendirmek ve onlardan yardım toplamak işinin bir parçası olarak yürütülen kilise konferanslarında etkin bir görev icra etmiştir.

²⁹ 23 March 1918, *Muscatine Journal*, s.5.

³⁰ White, ... *Amerikan Koleji Hâtraları*, s.230.

³¹ 17 February 1919, *The Washington Post*, s.5; 17 February 1919, *Titusville Herald*, s.1; 17 February 1919, *Gettysburg Times*, s.2; 17 February 1919, *Daily Kennebec Journal*, s.1; 18 February 1919, *Ludington Daily News*, s.6; 18 February 1919, *The Evening Telegram*, s.6 .

White'ın geniş ölçüde basına yansıyan konferanslardaki bu konuşmaları, oldukça ağır ithamlar içermektedir. Konuşmalarında Türk yönetimini ve inancını kınayan White, özellikle Ermeni tehcirine ve Merzifon bölgesinde yaşandığını iddia ettiği katliam olaylarına geniş bir biçimde yer vermektedir.

Türk yönetimini Hıristiyanlar için 700 yıllık bir zulüm evresi olarak gören bir misyoner rahibinin, Amerika'daki bir yardım cemiyetinin organize ettiği kilise toplantılarında, karşısındaki kalabalığa bu yönetimin mezziyetlerinden bahsetmesi elbette beklenmemelidir. Ancak onun bazı söylemlerindeki yaklaşımlar, yaptığı işi halkın yardım severlik yönüne sunulan söylemler olmaktan çıkarıp bir propaganda düzlemine taşımaktadır.

White'ın özellikle Ermeni ölümleriyle ilgili anlatımlarına şahitlik edebilme olasılığı oldukça zayıftır. Gazetelere yansıyan konuşmalarında ortaya koyduğu rakamsal değerlerin bazılarının, daha sonra yayımladığı hatıratındaki anlatıları ile örtüşmediği de görülmektedir. Yine burada dikkat çeken asıl şey ise; hatıralarının yayınlanmasından çok daha önce White'ın söylemlerinin Amerikan basınında yer almış olması ve konuya yönelik bilgilerin sadece kitap okuruna değil Amerika'daki gazete okurunun da ilgisine sunulmuş durumda olmasıdır. 25 yıllık bir misyonerlik çalışması içerisinde bulunduğu bir ülkeyi Hıristiyanlığın en büyük hasmı olarak görmesinin; bu ülkede gerçekleşen gelişmeleri yansız bir tutumla seyredebilme becerisini olumsuz yönde etkileyebileceği de dikkatlerden uzak tutulmaması gereken bir olgudur.

White'ın bölgedeki katliamlarla ilgili bu anlatılarındaki, pervasız netlik akla bazı soruları da getirmektedir. Örneğin, sürgün edilen Ermenilerden; erkeklerin öldürülüşünü gören kadınlardan bazıları mı, ya da katliamdan kazara kurtulanlar mı Merzifon'a dönerek bunları kendisine aktarmıştır. Katliamı yapan köylüler mi yaşananları ve saydıkları cesetleri ona anlatmışlardır? Ya da gece 50 mil ötede yapıldığını söylediği öldürmelere şahit olmak için kendisi de mi o saatlerde o bölgeye gitmiştir?

Erkeklerini katledecekleri, kızlarını da satacakları bir kitleye yetersiz de olsa erzak ve araç temin etme külfetine, savaşta devlet inkanları çok ve memurların işleri az olduğundan, ya da bölgedeki Amerikalılara şirin görünmenin o anda öncelikleri olduğundan mı katlanılmıştır? Merzifon'da Ermeni asker kaçaklarını da arayan devlet, 1200 erkeği katledecek güçte ve sayıdaki bölge köylülerini, bu işi yapmaları için askere almayı oralarda mı bekletmiştir? White görgü tanığı mıdır yoksa şayiaların iyi bir aktarıcısı mıdır?

Bütün bu şüphe uyandırıcı sorular; elbette ki bir Amerikan misyonerinin Amerikan Kiliseleri'nde söylediklerinin düpedüz uydurma olduğunu değil ama, onun söylediklerinin şahitlikten ziyade dedikodu niteliğindeki duyumlarla-önyargılarla örgünleştirilmiş olduğu izlenimini vermektedir.

Görülmektedir ki White Amerika'da bulunduğu süreç içerisinde Türkleri itham eden bir şekilde öncelikle Ermeni tehcirini anlatan konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmaları ise kamuoyunu Türklere karşı olumsuz yönde etkileyebilecek bir propaganda unsuru niteliğinde dönemin Amerikan basınında büyük yer bulmuştur.

Yıllarca Merzifon'da görev yapan ve Türkleri yakından tanıyan White'ın gerek bahsi geçen dönemdeki konferanslarında gerekse de kaleme aldığı eserlerinde Türkler lehine bir satır konu etmemesi onun Türklere karşı ne denli bir nefret taşıdığıının en önemli belirtisi olsa gerektir.

Amerika'da Türklere karşı kısmen de olsa mevcut olan nefretin temellerinin nerelere dayandığını anlamak açısından White'ın bahsi geçen beyanatlarının bilinmesinin önemli olduğu kanaatindeyiz. ©

KAYNAKLAR**I- Hatıralar, Telif ve Tetkik Eserler**

ALAN, Gülbadi, *Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji*, TTK, Ankara 2008.

Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, C. I, Ankara 2005.

ÇİÇEK, Kemal, *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, TTK, Ankara 2005.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918)*, TTK, Ankara 2001.

WHITE George E., *Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hâtıraları*, (Tercüme: Cem Târik Yüksel), Enderun Kitabevi, İstanbul 1995.

_____, Rev. George E., *Charles Chapin Tracy: Missionary, Philanthropist, Educator- First President of Anatolia College-, Marsovan, Turkey*, The Pilgrim Press, Boston-1918.

II- Amerikan Gazeteleri

3 August 1916, *Palo Alto Reporter*, s.4.

13 August 1916, *The New York Times*, s.8.

16 September 1916, *Portsmouth Daily Times*, s.8.

11 November 1916: *Muscatine Journal*, s.4 ; *The Iowa City Citizen*, s.6.

13 November 1916, *Muscatine Journal*, s.7.

31 March 1917, *Fitchburg Daily Sentinel*, s.2.

29 April 1917, *The Lincoln Daily Star*, s.30.

9 May 1917, *Adams County Free Press*, s.2.

30 August 1917, *Maurice Times*, s.1.

30 September 1917: *The New York Times*, s.8 ; *The Ogden Examiner*, s.1-2 ; *Cedar Rapids Republican*, s.29 ; *The Fresno Morning Republican*, s.36 ; *The Fresno Morning Republican*, s.71 ; *The Courier*, s.5

1 October 1917: *The Courier*, s.5 ; *Winnipeg Free Press*, s.9 ; *Winnipeg Free Press*, s.9 ; *The Courier*, s.5

2 October 1917 : *Frederick News-Post*, s.8 ; *Portsmouth Herald*, s.3.

23 March 1918, *Muscatine Journal*, s.5.

17 February 1919 : *The Washington Post*, s.5 ; *Titusville Herald*, s.1; *Gettysburg Times*, s.2; *Daily Kennebec Journal*, s.1;

18 February 1919 : *Ludington Daily News*, s.6 ; *The Evening Telegram*, s.6 .

EKLER

EK 1- 13 August 1916, *The New York Times*, s.8

**TROUBLE WITH US
EXPECTED IN TURKEY**

Attitude of Germany Made Ex-
cuse for Seizing Great Col-
lege Plant in Marsovan.

DEPORT STAFF AND PUPILS

Armed Guards Take Even Personal
Effects—Dr. G. E. White Re-
ports to State Department.

EK 2- 11 November 1916, *Iowa City Citizen*, The, s.6

The Hero of Anatoöia
PRES. G. E. WHITE
of
Anatolia College,
Marsovan,
Will Speak at the
**CONGREGATIONAL
CHURCH**
TOMORROW
on
"Behind the Turkish
War Front"
at 10:45 A. M.
You are cordially
invited.

EK 3- 29 April 1917, *The Lincoln Daily Star*, s.30

VINE CONGREGATIONAL.

President George E. White of Anatolia college, Marsoyna, Turkey, will give an address, Wednesday evening in the church on, "The Present Conditions in Turkey." Dr. White remained in Marsovan until the college buildings were taken by the Turks for army purposes about a year ago. He can speak from personal knowledge of the persecutions of the Armenians and his address will be of great interest. The general public is invited to hear him.

EK 4- 30 September 1917, *The New York Times*, s.8

ARMENIANS KILLED WITH AXES BY TURKS

**Members of Faculty of Anatolia
College Among More Than
1,200 Slain at Marsovan.**

ONE OF MANY MASSACRES

**Story of Ferocity Told by President
of College, an Eyewitness of
the Marsovan Horrors.**

EK 5- 30 September 1917, *The Ogden Examiner*, s.1

TURKS SLAY ARMENIANS WITH AXES

**ATROCIOUS
SLAUGHTER
COMMITTED
AT NIGHT**

Government Permits Peasants
To Strip Clothing Off Their
Victims' Bodies As Pay
for Their Work.

**ANATOLIA COLLEGE MEN
LEAD TO THE MASSACRE**

Rev. George White Details
Terrible Tragedy in Which
American Rights Invaded.

EK 6- 30 September 1917, *Cedar Rapids Republican*, s.29

Tells Frightful Story Of Turkish Atrocities In Armenia;

**Faculty Of Anatolia College Murdered
By Turkish Peasants In Brutal Manner**

EK 7- 2 October 1917, *Frederick News-Post*, s.8

**GIRLS SOLD
AT \$2 EACH**

EK 8- 23 March 1918, *Muscatine Journal*, s.5

WHITE CONDEMNS TURKISH MORALS

MORAL AND POLITICAL DEGRADATION
OF TURKS TOLD.

Former Muscatine Man, Dr. George
White, Tells Interesting Account
of the Conditions of Peoples.

EK 9- 17 February 1919, *Titusville Herald*, s.1

Relief Ship Bearing Supplies Valued At \$3,500,000 Set Sail

Leviathan Carries Large Contingent of Missionaries, Doctors and
Relief Workers, Bound For Constantinople and Other Near
Eastern Points.

EK 10- 17 February 1919, *The Washington Post*, s.5

SAILS WITH AID FOR 4,000,000 IN EAST

Leviathan Carries 250
Workers and \$3,500,000
in Relief Supplies.